

KIRJALLINEN KYSYMYS 486/2002 vp

Saamelaisten kiintiöity kansanedustajapaikka

Eduskunnan puhemiehelle

Saamelaisten asema alkuperäiskansana on turvattu perustuslain säännöksiin sekä kielen ja kulttuurin että niitä koskevan itsehallinnon osalta saamelaisten kotiseutualueella (PL 17.3 § ja 121.4 §; 5 120 äänioikeutettua, 7 502 saamelaista v. 1999). Suomen ainoalla alkuperäiskansalla (HE 309/1993 vp, s. 65) ei kuitenkaan ole omaa edustajaa valtiiovallan käytössä eduskunnassa. Puutteen vuoksi saamelaisten asemaa koskevan lainsäädäntötyön aloittaminen on usein sattumanvaraista ja saamelaisten omaperäisen kulttuurin, kielen ja elämänmuodon turvaaminen etenee lainsäädännössä hitaammin kuin saamelaisten perusoikeuksien, ihmisoikeuksien ja itsehallinnon toteutuminen käytännössä edellyttäisi. Tilanteen korjaamiseksi tulisi selvittää kysymys saamelaisten kiintiöidystä kansanedustajapaikasta.

Alkuperäiskansojen ja eräiden kielellisten vähemmistöjen mahdollisuus valtiiovallan käyttöön on järjestetty demokraattisissa valtioissa joko alueelliselle tai etnopolitiittiselle perustalle. Alueella, jossa alkuperäiskansa on selvänä enemmistönä, kiintiöity edustajanpaikka valtion parlamenteissa määräytyy alueellisella perustalla, kuten Grönlannin alkuperäiskansan inuittien edustus Tanskan kansankäräjillä. Uuden-Seelannin alkuperäiskansalla, maoreilla, puolestaan on etnisellä perustalla neljä kiintiöityä edustajanpaikkaa maan parlamentin 87 paikasta. Euroopan alueella kiintiöity valtiopäiväedustus etniseltä perustalta on järjestetty Saksan tanskankieliselle vähemmistölle (HE 248/1994 vp, s. 11,15).

Suomen ainoa kiintiöity kansanedustajapaikka määräytyy alueellisella perustalla Ahvenanmaan edustajalle. Ahvenanmaan maakunta muodostaa oman vaalipiirinsä oman edustajansa valitsemiseksi valtiopäiville. Suomen saamelaisten yhteiskunnallinen vaikuttaminen on puolestaan järjestetty etniselle perustalle, koska saamelaiset ovat kolmasosan vähemmistönä saamelaisten kotiseutualueen koko väestöstä. Suomessa saamelaisten kiintiöity kansanedustajapaikka on mahdollista toteuttaa vain lähtien heidän perustuslailisesta asemastaan alkuperäiskansana.

Saamelaisten valtiopäiväedustuksella on Suomessa historialliset perinteet. Saamelaisten valtiollinen asema Lapinmaassa erityisen talousmuotonsa harjoittajina eli lappalaisina oli turvattu Ruotsin vallan aikaan. Vuodesta 1602 lähtien yli puolentoista vuosisadan ajan saamelaisilla oli oikeus lähettää edustajiaan Ruotsin valtiopäiville. Harvojen edustajiensa kautta saamelaiset toivat tuona aikana aloitteitaan valtiopäivien käsiteltäväksi ja vaikuttivat valtiiovallan käyttöön, kunnes heidät vuosien 1765—1766 valtiopäivillä vapautettiin valtiopäiväedustuksesta (HE 248/1994 vp, s. 3).

Nykyäänkin saamelaisilla on edustaja evankelisluterilaisen kirkon korkeinta valtaa käyttävässä ja kirkkoa koskevia lainsäädännöllisiä ehdotuksia tekevässä kirkolliskokouksessa. Saamelaiskäräjät saamelaisten alkuperäiskansan edustajistona on vuodesta 2000 lähtien valinnut kirkolliskokoukseen saamelaisten maallikkosedustajan (L 1164/1999). Ahvenanmaan erityisasema kirkolliskokouksessa on otettu huomioon

sen seurakunnista valittavan yhden maallikko-edustajan kautta.

Saamelaista kansanedustajaa koskevaa kysymystä tarkasteltiin ennen perustuslakien perusoikeusuudistusta vaalilakien tarkastamiskomitean mietinnössä (KM 1989:39). Komitea piti tuolloin ongelmallisena erityisesti sitä, että saamelaisten äänioikeudella olisi etninen perusta eikä alueellista perustaa. Saamelaisten asema perustuslaissa on kuitenkin vuodesta 1995 lähtien suojattu pysyväksi alkuperäiskansana maan monikielisuuden ja monikulttuurisuuden turvaamiseksi, mikä oikeuttaa saamelaisten kansanedustajaa koskevan kysymyksen uudelleenarviointiin. Saamelaisten tasa-arvoinen kohtelu edellyttää nykyään heidän erityislaatunsa huomioon ottamista ja heidän aktiivista osallistumistaan heitä itseään koskevaan päätöksentekoon.

Valtiovalta Suomessa kuuluu perustuslain mukaan kansalle, jota edustaa valtiopäiville koontunut eduskunta (PL 2.1 §). Suomen ainoan alkuperäiskansan, saamelaisten, tulisi pitkän väliajan jälkeen päästä taas suoraan osalliseksi valtiovallan käytöstä.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitän kunnioittavasti valtioneuvoston asianomaisen jäsenen vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Onko hallitus vaalilakiuudistusta tehtäessä mahdollistamassa saamelaisille Suomen ainoana alkuperäiskansana kiintiöidyn kansanedustajapaikan valtiopäiville?

Helsingissä 17 päivänä toukokuuta 2002

Kimmo Kiljunen /sd

Eduskunnan puhemiehelle

Eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ssä mainituksa tarkoituksessa Te, Rouva puhemies, olette toimittanut valtioneuvoston asianomaisen jäsenen vastattavaksi kansanedustaja Kimmo Kiljusen /sd näin kuuluvan kirjallisen kysymyksen KK 486/2002 vp:

Onko hallitus vaalilakiuudistusta tehtäessä mahdollistamassa saamelaisille Suomen ainoana alkuperäiskansana kiintiöidyn kansanedustajapaikan valtiopäiville?

Vastauksena kysymykseen esitän kunnioittavasti seuraavaa:

Vuonna 1989 mietintönsä luovuttanut vaalilakien tarkistamistoimikunta käsitteli mietinnössään (KM 1989:38) muun muassa saamelaisten edustusta eduskunnassa, erityisesti siltä kannalta, tulisiko saamelaisia varten kiintiöidä yksi kansanedustajanpaikka, joko yksi nykyisistä 200:sta paikasta tai ylimääräinen, 201. edustajanpaikka. Toimikunta piti kiintiöidyn edustajanpaikan mallia useasta syystä ongelmallisena. Kun äänioikeutettuja koko maassa oli vuonna 1989 yhtä kansanedustajapaikkaa varten 18 891, todettiin saamelaisten lukumäärä (5 735, joista 3 858 asui saamelaisten kotiseutualueella) varsin pieneksi kiintiöityä edustajanpaikkaa ajatellen. Lisäksi saamelaisedustajan vaalissa äänioikeus riippuisi etnisestä perustasta eikä vaalipiiriajoista, mitä toimikunta piti suurena poikkeamana vaalilainsäädännön pääperiaatteista. Toimikunta totesi myös, että jos äänioikeus perustuisi etniseen alkuperään, tulisi saamelaisten legaalimääritelmä kirjata vaalilainsäädäntöön. Toimikunnassa kiinnitettiin huomiota myös siihen, että vaalittavan saamelaisedustajan työ eduskunnassa joka tapauksessa rinnastuisi johonkin poliitti-

seen ryhmään. Näistä syistä toimikunta ei tehnyt ehdotusta saamelaisten kiintiöidystä edustajanpaikasta, vaan tyytyi ehdottamaan saamelaisten kuulemista eduskunnassa tarkoitettavaa sääntelyä, joka sittemmin myös toteutettiin ja joka nyky-muodossaan on kirjattu eduskunnan työjärjestyksen 37 §:n 2 momenttiin.

Vaalilakien tarkistamistoimikunnan näkemyksiä voidaan edelleenkin pitää varteenotettavina. Saamelaisten lukumäärä on luonnollisesti noussut (vuonna 1999 saamelaisia oli 7 502), mutta heidän määräänsä voidaan edelleen pitää pieninä siihen verrattuna, että vuoden 1999 eduskuntavaaleissa yhtä kansanedustajaa kohti oli 19 741 äänioikeutettua. Asiassa tulee huomioida muun ohella myös perustuslain kansalaisten yhdenvertaisuutta koskevat säännökset. Lisäksi voidaan mainita, että saamelaiskäräjälain 3 §:ään sisältyvän saamelaisuuden määritelmän soveltaminen osoittautui vuoden 1999 saamelaiskäräjävaaleissa jonkin verran hankalaksi ja voidaan arvioida, että myöskään seuraavissa, vuoden 2003 saamelaiskäräjävaaleissa määritelmän soveltaminen ei tule olemaan täysin ongelmattonta.

Saamelaisten kiintiöity kansanedustajapaikka oli esillä hallituksen ja saamelaiskäräjien neuvottelussa hallituksen iltakoulun yhteydessä 22.5.2002. Asiassa käydyssä keskustelussa todettiin nykyinen järjestely, jonka mukaan saamelaisia kuullaan eduskunnassa heitä koskevilla asioilla.

Oikeusministeriö lupautui lisäksi selvittämään saamelaistoimikunnan jatkovalmistelun yhteydessä erikseen sen, missä määrin viranomaisen velvollisuudesta neuvotella saamelaiskäräjien kanssa saamelaisten asemaan alkuperäiskansana vaikuttavista erinäisistä laajakantoisista asioista koskevaa säännöstä on mahdollista täsmentää ja neuvottelovelvollisuuden toteuttamista tehostaa.

KK 486/2002 vp — Kimmo Kiljunen /sd

Ministerin vastaus

Helsingissä 11 päivänä kesäkuuta 2002

Oikeusministeri Johannes Koskinen

Till riksdagens talman

I det syfte 27 § riksdagens arbetsordning anger har Ni, Fru talman, till behöriga medlem av statsrådet översänt följande av riksdagsledamot Kimmo Kiljunen /sd undertecknade skriftliga spörsmål SS 486/2002 rd:

Ämnar regeringen i samband med vallagsreformen möjliggöra ett kvoterat mandat i riksdagen för samerna, Finlands enda ursprungsfolk?

Som svar på detta spörsmål får jag vördsamt anföra följande:

Kommissionen för revision av vallagarna behandlade i sitt betänkande 1989 (Kommittébetänkande 1989:38) bland annat samernas representation i riksdagen, framför allt utgående från frågan om ett kvoterat samemandat bör införas i riksdagen, antingen så att mandatet utgör ett av de nuvarande 200 mandaten eller så att ett extra 201 mandat införs. Kommissionen fann modellen med ett kvoterat mandat problematisk av många orsaker. Då det 1989 fanns 18 891 röstberättigade per riksdagsmandat i hela landet, ansågs antalet samer (5 735, av vilka 3 858 var bosatta inom samernas hembygdsområde) alltför litet för ett kvoterat mandat. Dessutom skulle rösträtten i valet av samerepresentant bygga på etnisk grund och inte på valkretsindelningen, vilket kommissionen ansåg vara en stor avvikelse från vallagstiftningens huvudprinciper. Kommissionen framhöll vidare att om rösträtten är grundad på etniskt ursprung bör legaldefinitionen av same skrivas in i vallagstiftningen. Kommissionen påpekade även att den valda samerepresen-

tantens arbete i riksdagen under alla omständigheter skulle ske i anslutning till någon politisk grupp. Av dessa anledningar föreslog kommissionen inte ett kvoterat samemandat, utan nöjde sig med att föreslå ett arrangemang där samerna skulle höras i riksdagen. Förslaget genomfördes och är i sin nuvarande form infört i 37 § 2 mom. riksdagens arbetsordning.

De synpunkter kommissionen för revision av vallagarna lade fram kan fortfarande anses beaktansvärda. Samerna har självfallet blivit flera (7 502 år 1999), men deras antal är alltjämt ringa jämfört med att antalet röstberättigade var 19 741 per riksdagsledamot vid 1999 års riksdagsval. I frågan bör bland annat också grundlagen bestämmelser om medborgarnas likställighet vägas in. Dessutom kan det påpekas att tillämpningen av definitionen av same enligt 3 § sametingslagen visade sig något besvärlig vid 1999 års val till sametinget, och det förefaller troligt att tillämpningen av definitionen inte kommer att vara helt oproblematiskt vid 2003 års val till sametinget heller.

Vid förhandlingar mellan regeringen och sametinget i regeringens aftonskola den 22 maj 2002 togs frågan om ett kvoterat samemandat i riksdagen upp. I diskussionerna i frågan konstaterades det nuvarande arrangemanget, där samerna hörs i riksdagen då sådana frågor som gäller dem behandlas. Justitieministeriet lovade ytterligare utreda i vilken utsträckning bestämmelsen om myndigheternas skyldighet att förhandla med sametinget i särskilda vittgående ärenden som påverkar samernas ställning som ursprungsfolk kunde preciseras och uppfyllelsen av förhandlingsskyldigheten effektiviseras.

Helsingfors den 11 juni 2002

Justitieminister Johannes Koskinen